

## **ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

**Олександр Валерійович БАТУЄВ,**

*аспірант кафедри кримінального  
процесу Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ*

Недоторканність права власності є однією із засад кримінального провадження, реалізація якої регламентується міжнародним та національним законодавством, зокрема: ст. ст. 7, 16 КПК України, ст. 41 Конституції України, Протоколом 1 до ЄКПЛ, правовими позиціями ЄСПЛ, проте вищезазначені та інші джерела кримінального процесуального законодавства не містять дефініцію зазначеної засади, а тлумачать більше що слід розуміти під власністю, правом власності та недоторканністю права власності, визначення яких ми вже розглянули в першому підрозділі. Натомість велика кількість науковців у своїх працях приділила значну увагу цьому питанню. Наведемо тут декілька дефініцій. Так, під недоторканністю права власності як засади кримінального процесу окремі вчені розуміють:

- вихідну ідею кримінального процесу нормативного характеру, яка полягає у спрямованості змісту та форми кримінального провадження на убезпечення особи від неправомірних перешкод у її можливості на власний розсуд володіти, користуватися чи розпоряджатися належним їй майном у межах, установлених законом [1];

- закріплені в законі правові положення, що забезпечують право особи на вільне володіння, користування, розпоряджання своїм майном та допускають обмеження або позбавлення права власності виключно для реалізації завдань і досягнення мети кримінального провадження і лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК України [2];

- сукупність нормативних приписів, які закріплюють непорушність права власності фізичних та юридичних осіб, залучених до участі у кримінальному провадженні, та допускають його обмеження та позбавлення виключно на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом, із забезпеченням власнику (законному володільцю) майна можливості оскарження цього судового рішення і відшкодування майнової шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності у ході кримінального провадження [3];

- сукупність закріплених й регламентованих законодавством України положень, що забезпечують володіння, користування та розпорядження майном, якими наділяються власники чи володільці

майна, визначають порядок охорони та захисту їх майнових інтересів в кримінальному провадженні з урахуванням обмежень, установлених законом [4];

- принцип який передбачає недоторканність цього права та майна власника, забороняє свавілля в разі втручання в реалізацію цього права та зумовлює дотримання ключових принципів захисту власності: правомірності, законності, пропорційності, «справедливої збалансованості» втручання у відносини власності, наявності й адекватності компенсації та належних юридичних гарантій захисту від такого втручання [5].

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що кожен з наведених авторів по суті недоторканність права власності визначає як сукупність нормативних приписів, що закріплюють встановлену міжнародними та національними нормативно-правовими актами, непорушність права власності, яка скерована насамперед на убезпечення власника від протиправного втручання в здійсненні вільно та на власний розсуд своїх прав щодо володіння, користування та розпорядження належним йому майном. Проте, не усі науковці в своїх визначеннях згадують про виключення з цього принципу, які пов'язані як з веденням в Україні воєнного стану так і з необхідністю ефективного виконання завдань кримінального провадження.

На нашу думку, судовим контролем за дотриманням права власності на досудовому провадженні у кримінальному процесі є діяльність уповноважених кримінальним процесуальним законодавством осіб (слідчих суддів) під час здійснення своїх повноважень щодо дотримання нормативних приписів, які закріплюють непорушність права власності під час здійснення кримінального провадження та допускають його обмеження або позбавлення лише за наявності підстав, передбачених у кримінальному процесуальному законодавстві з урахуванням виду правового режиму в якому він застосовується.

Як уже нами зазначалося, право власності не є абсолютним, тобто може бути обмежене, однак таке втручання може здійснюватися лише з урахуванням принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства та лише на підставі закону з дотриманням принципу юридичної визначеності тобто – з чітким та вичерпним встановленням підстав, випадків та порядку такого правомірного обмеження. Такі виключення відбуваються зокрема під час проведення певних процесуальних дій та застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження.

Так, на думку Дрозд А.В. обмеження права власності може здійснюватися під час: огляду житла чи іншого володіння особи; обшуку житла чи іншого володіння особи; обшуку особи; негласних слідчих (розшукових) дій; тимчасового доступу до речей та документів; тимчасового вилучення майна; арешту майна; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; моніторингу банківських рахунків [6].

Куцкір Г.М. виокремлює наступні процесуальні дії та рішення, на підставі яких обмежується або позбавляється права власності: вилучення речей і документів у ході тимчасового доступу до них, застосування арешту майна; застава; тимчасове вилучення майна а також у ході вирішення питання про спеціальну конфіскацію та долю речових доказів [3].

Ряд науковців розширюють цей перелік, і до заходів, які обмежують майнові права громадян, окрім вищеперерахованих, відносять ще й: 1) накладення грошового стягнення, 2) внесення застави і звернення застави в дохід держави тощо; 3) ізоляційні заходи (у випадку залишення майна підозрюваного / обвинуваченого без нагляду), 4) особисту поруку, 5) обшук, 6) вирішення питання про речові докази, 7) відсторонення від посади, 8) слідчий експеримент, 9) проведення експертизи, 10) проведення контрольованої та оперативної закупки як різновиду контролю за вчиненням злочину, 11) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, 12) обстеження місць, житла чи іншого володіння особи, 13) накладення арешту на кореспонденцію, її огляд і виїмка [7].

Моргун Н.С. також вважає, що позбавлення або обмеження права власності здійснюють під час застосування розширеного переліку процесуальних дій, а саме: заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. До заходів забезпечення кримінального провадження, які позбавляють або обмежують право на недоторканність права власності, належать: тимчасове вилучення майна, арешт майна, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, накладення грошового стягнення, застава, затримання особи. Слідчими (розшуковими) діями, що здійснюють на підставі вмотивованого судового рішення та які можуть супроводжуватися порушенням засади недоторканності права власності, є обшук, огляд, слідчий експеримент і проведення експертизи. До негласних слідчих (розшукових) дій, проведення яких може супроводжуватися позбавленням або обмеженням права власності, слід на її думку віднести: проведення контрольованої та оперативної закупки як різновиду контролю за вчиненням злочину; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; накладення арешту на кореспонденцію, її огляд і виїмку [8].

Музиченко О.В. теж у своїх працях погоджується з тим, що обмеження права власності може здійснюватися під час значної кількості заходів кримінального процесуального примусу та навіть пропонує їх власну класифікацію: 1) залежно від виду заходів кримінального процесуального примусу: заходи забезпечення кримінального провадження (тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів у разі їх вилучення; тимчасове вилучення майна;

арешт майна; попередній арешт майна; застава; тримання під вартою); слідчі (розшукові) дії (обшук; огляд; слідчий експеримент; проведення експертизи); негласні слідчі (розшукові) дії (проведення контрольованої та оперативної закупки як різновиду контролю за вчиненням злочину; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; накладення арешту на кореспонденцію, її огляд і виїмка); 2) залежно від необхідності отримання дозволу слідчого судді: заходи кримінального процесуального примусу, що обмежують право власності особи під час досудового розслідування та потребують отримання дозволу слідчого судді (тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів у разі їх вилучення; арешт майна; застава; тримання під вартою; обшук; огляд; слідчий експеримент; проведення експертизи; проведення контрольованої та оперативної закупки як різновиду контролю за вчиненням злочину; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; накладення арешту на кореспонденцію, її огляд і виїмка); заходи кримінального процесуального примусу, що обмежують право власності особи під час досудового розслідування та для проведення яких не потрібен дозвіл слідчого судді (тимчасове вилучення майна; попередній арешт); 3) залежно від мети застосування: заходи, що застосовуються з метою досягнення дієвості кримінального провадження (тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів у разі їх вилучення; тимчасове вилучення майна; арешт майна; попередній арешт майна; застава; тримання під вартою); заходи, що застосовуються з метою отримання доказів: слідчі (розшукові) дії (обшук; огляд; слідчий експеримент; проведення експертизи); негласні слідчі (розшукові) дії (проведення контрольованої та оперативної закупки як різновиду контролю за вчиненням злочину; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; накладення арешту на кореспонденцію, її огляд і виїмка) [9].

На нашу думку, питання щодо значного розширення кола процесуальних дій, під час яких обмежується право власності є дискусійним та потребує додаткового опрацювання, адже основною метою проведення чи застосування більшості з виокремлених вище додаткових дій та заходів - не є обмеження майнових прав, а якщо навіть і говорити про потенційну можливість досягнення такої мети в межах їх застосування чи проведення, то перелік зазначених заходів, може бути значно ширше, адже гіпотетично можна здійснювати обмеження майнових прав і під час інших дій та заходів, передбачених в КПК України, а не лише перерахованих.

Не ставлячи собі за мету визначити увесь перелік процесуальних дій та рішень на підставі яких прямо чи опосередковано правомірно

обмежується право власності, оскільки це виходить за межі нашого дослідження, можемо констатувати, що усі науковці, які досліджували на монографічному рівні це питання, погодилися з тим, що право власності зазнає найбільш суттєвих обмежень під час застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження як арешт майна.

### **Список використаних джерел**

1. Галаган В.І., Моргун Н.С., Кулик М.Й., Терещенко Ю.В., Симчук А.С. Підвисоцький В.В. Недоторканність права власності під час досудового розслідування: мультимедійний навчальний посібник URL: [https://arm.naiau.kiev.ua/books/real\\_ned\\_pr\\_vlasn/nmm/nmm1.html](https://arm.naiau.kiev.ua/books/real_ned_pr_vlasn/nmm/nmm1.html)
2. Музиченко О. В. Реалізація конституційного принципу недоторканості права власності на стадії досудового розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2016. 20 с.
3. Куцкір Г. М. Засада недоторканності права власності, її поняття, зміст і реалізація у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2015. 20 с.
4. Маркелова В.М. Недоторканність права власності як концептуальна ідея кримінального провадження. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 4. 2022 С.176-183
5. Пушкар П.В. Принцип непорушності права власності: досвід країн ЄС і його впровадження в Україні. Право власності: європейський досвід та українські реалії : збірник доповідей і матеріалів міжнародної конференції, м. Київ, 22-23 жовтня 2015 р. Київ : ВАІТЕ, 2015. С. 93-106.
6. Дрозд А. В. Забезпечення недоторканності права власності в кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 21 с
7. Карпенко М.О., Вартовнік О.М. Право власності у кримінальному провадженні крізь призму практики Європейського Суду з прав людини. Право і суспільство. №6 (частина 2). 2019. С. 150-155.
8. Моргун Н. С. Засада недоторканності права власності у досудовому кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 22 с.
9. Музиченко О. В. Реалізація конституційного принципу недоторканості права власності на стадії досудового розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2016. 20 с.